

XI. BARNE JARDUNALDIAK

Baiona, 1999-II-26

XI. BARNE JARDUNALDIAK

Baiona, 1999-II-26

Euskaltzainburuaren aginduz, goian aipatzen diskizudan Jardunaldietara deitzen zaitut.

Egitaraua honela izango da:

Eguna: otsailaren 26a, ostirala.

Ordua: arratsaldeko 3etatik 7 eta erdietara.

Tokia: Paue eta Aturri Herrialdeetako Unibertsitatearen BAIONAko Fakultatea.

Gaiak:

1. *Iker* Saileko eta egiturazko batzordekideak izendatzea.

2. *Jagon* Sailari buruzko hausnarketaz txostenak.

2.1. Jose Luis Lizundia idazkariorde-kudeatzailearen txostena: *Jagon* Sailaren organigrama Barne Jardunaldietan zehar: 1979-1999.

2.2. Miren Azkarate *Jagon* sailburuaren txostena: *Jagon* Saila: gaurko egitasmoak.

2.3. Juan San Martin euskaltzainaren txostena: *Jagon* Sailaren ardura-peko lehen lanari buruz.

2.4. Koldo Zuazo euskaltzain urgazlearen txostena: Euskararen osasuna eta euskalkiak.

2.5. *Jagon* Sailaren organigrama finkatzea.

3. Euskaltzaindiaren Barne Erregelak.

3.1. Lehendik onartuta dauden Barne Erregelaren testua banatzea.

3.2. Euskaltzaindiaren lana. Jabego eta erabilera. Barne Erregelaren kapitulu berria aurkeztea.

Oharra: Euskaltzainburuaren erabakiz, hil honen 26an aztertzen edo erabakitzen ez diren gaiak, datorren hilaren 26ko arratsaldean burutuko dira. Beraz, larunbat goizean ez da Barne Jardunaldien jarraipenik.

Bilbon, 1999.eko otsailaren 17an

J.L. Lizundia, idazkariorde-kudeatzailea

JAGON SAILAREN ORGANIGRAMA BARNE JARDUNALDIETAN ZEHAR: 1979-1999

Baiona, 1999-II-26

*Jose Luis Lizundia,
idazkariorde-kudeatzailea*

1978.eko abenduaren 29an, Bilboko Erriberako egoitza zaharrean egindako bilkuran, batzordeen berrantolaketa aztertu zuen Akademiak, A. Luis Villasante euskaltzainburuaren txostena onartuz. Segida hurrengo urteko martxoaren 30ean, Gipuzkoako Diputazioan egindako osoko bilkuran eman zitzaion eta bukatu apirilekoan. Printzipioz honela gelditu zen Jagon Sailaren organigrama: 5 batzordetan banatua: 1. Bertsolariena; 2. Alfabetatze-Euskalduntzearena bi azpibatzerdez, harremanetakoia eta gidaritza teknikoa; 3. Irakaslegoarena; 4. Oinarrizko Euskararena eta 5. Elebitasunaz harremanak deritzana (ikus 1. eranskina).

I. Barne Jardunaldiak, 1979 (Forua)

Foruko frantziskotarren etxean hiru egunetan Jardunaldi oparoak egin ziren, lehendabizikoak. Hala ikus dezakegu *Eusker*a 1979, 825-830 orrialdeetan, A. Luis Villasante eta Jose Mari Satrustegik egindako txostenetan. Urriaren 29ko goizean, Juan San Martinek txosten interesgarri bat aurkeztu zuen Jagon Sailaz. Horri dagokion Satrustegi idazkari jaunaren laburpena bakarrik dakart hona:

“... 4. Euskaltzaindiak gaur bere gain hartuak dituen zenbait eginkizun utzi beharrak direla agertu du San Martinek. Irakasle tituluak, esate baterako, beste bide batez eman daitezke. Irakasle eskola sortzea izango litzateke hobereana eta geroago unibertsitatearen eskuetan uztea. Alfabetatze-Euskalduntze mogimendua bera ere, Euskal Kontseilu eta Diputazioen bidez ofzialtasunera helduerazi beharra dago. Edozein modutan, jagonsailean liberatu bat behar beharrezkoa du Euskaltzaindiak, orain arte gertatzen ari diren gehiegikeria eta isiljokoak bideratzen joateko.”

II. Barne Jardunaldiak, 1981 (Loiola)

Loiolako Gogarte-etxean izan ziren bigarrenak eta hor, besteak beste, batzordeen Barne Erregelaren berraztertzeaz gain, batzordeen eraketa zehatz bat eztabaidatu eta onartu zen. Hain zuzen, 1981.eko urtarrilaren 24an, Patxi Altunak Azpeitiko Udaletxean sarrera hitzaldia egin zuen egun berean, onartutako batzorde organigrama, Jagon Sailari zegokiona, ikus daiteke 5 batzordetan banatua zela: 1. Oinarrizko Euskara, 2. Irakaslekoa, 3. Euskalarien harremanak, 4. Bertsolaritza eta 5. Literatura batzordea (ikus 2. eranskina). Irakaskuntzako alorrean bi batzorde ikusten dira indarrean, bata Oinarrizko Euskararena Imanol Berriatua buru zelarik; bigarrena Irakaslekoarena. Berau, jadanik Alfabetatze-Euskalduntzea bere bidea bikoitza hartu baitzuen, alde batetik HABE eta bestetik AEK elkarteak sortuta. Hirugarrena, sortu berria Euskalariekin harremanak, aurreko urtean Nazioarteko Euskalarien Jardunaldiak egin ziren jarraitpenerako asmoz. Bertsolaritzak jarraitzen zuen, zeren eta garai hartan Bertsolari Txapelketak Euskaltzaindiak antolatzen baitzituen. Literatura batzorde bat ere izendatu berri zen, F. Krutwig buru izendatua zena.

III. Barne Jardunaldiak, 1983 (Angosto)

Arabako hego mendebaldean dagoen Angostoko Andra Mariaren santutegian bildu zen Euskaltzaindia 1983.eko apirilaren 28, 29 eta 30ean III. Barne Jardunaldiak egiteko. Hirugarren gai bezala batzordeen egoera aztertu zen eta organigrama onartu, kideak hurrengo hilabetean onartu baziren ere. Idazkariaren txostenak honela biltzen du Jagon Sailari zegokion arloa:

“Jagon Saileko batzorde iraunkor batek har ditzake bestelako ekintza guztiak: *Literatura*. Azpi-batzorde hauek osa dezakete: a) Literatur-batzordearen eragintza. b) Bertsolaritza. c) Herri jakintza. Azkenekoz, *Diruzaintza* eta *Azkue Biblioteka*, batzorde berezien bidez eramango dira. Oraingoz, gelditzen diren beste batzorde suntsikorak bi dira: *Oinarrizko euskararena* eta *etsaminak* egiten dituenak. Azken hau Nafarroako azterketei begira, batez ere. Euskalarien harremanetarako sortu zen batzordea desagertzen da. Ondoren hauek Euskaltzaindiari proposatzea erabaki zen eta, era berean, batzorde bakoitzerako zenbait izen jaso ziren. Pertsona bakoitza batzorde askotan egoterik ez dela komeni esan zen”. Ondorioz, Jagon Saileko batzorde bezala, Literaturakoa, Bertsolaritzakoa, Etsaminetako eta Oinarrizko Euskararena gelditzen ziren. Beraz, badoz batzorde batzuk desagertzen, beste batzuek irauten badute ere. (Ikus 3. eranskina).

IV. Barne Jardunaldiak, 1985 (Lekaroz)

Lekarozko ikastetxe famatuan egin ziren 1985.eko apirilaren 29 eta 30ean, IV. Barne Jardunaldiak; amaieran, Arizkun, P. Salaburu euskaltzainak sarre-

ra hitzaldia egin zuelarik. Organigrama bertan aurkeztu eta onartu zen, nahiz eta kideak hurrengo bilkuran, Bilbon, maiatzaren 31an bukatu. Jagon Sailari mugatuz, Literatura batzordeak jarraitzen du eta Bertsolaritza batzordeak, baina izena pixka bat aldaturik, Herri Literatura batzordea deitzen baita oraingoa ere. Azterketen batzordea deitzen da, aurrekoa Etsaminen batzordea deitutakoa eta Oinarrizko Euskarak lehen bezala jarraitzen du, nahiz eta batzorde suntsikortzat jo, alegia, azken bi hauek, bai Azterketena eta bai Oinarrizko Euskararena suntsitzeko asmoa hartu baitzen Lekarozen. Zergatik? Batetik, Oinarrizko Euskararen buru eta arima izandakoa, Imanol Berriatua hilda zegoelako eta Imanol Unzurrunzaga ordenakideak, ordezkotza harturiko lanari bukaera emateko lana agindu zitzaion eta. Azterketen batzordeak bazekien zer egin behar zuen, alegia, Euskal Autonomia Erkidegoan, Hezkuntza Sailak bere baitan hartu baitzuen zeregin hori ofzialki eta Nafarroan jarraitzen zuen oraindik. Ikustea baino ez dago nortzuk osotua zen: Alfonso Irigoien, buru, eta Juan Jose Zearreta, idazkari, lehendik zetozenak, alegia; buruorde, Jose Mari Satrustegi, Nafarroako ordezkaria eta kide, Andres Iñigo, garai hartan Iruñeko Hizkuntza Eskolako zuzendaria. (Ikus 4. eranskina).

V. Barne Jardunaldiak, 1987 (Angelu)

Angeluko "VVF" delakoan itsasoaren aurrez-aurre bildu zen Euskaltzaindia 1987.eko martxoaren 27 eta 28an. Bertan onartu ziren batzorde guztien organigrama eta kideak ere. Aurreko hilabetean, Gipuzkoako Diputazioan, otsailaren 27an egindako osoko bilkuran, A. Luis Villasante euskaltzainburuak Jardunaldi gaiez txosten sakon eta zehatza aurkeztu zuen. Lau gaietariko bat batzordeen berriztatzea zen eta, ondorioz, Jose Mari Satrustegi idazkariak Angelun egindako Jardunaldien agiriaren kronikan ez zen ezer berezirik agertzen Jagon Sailari buruz. Jagon sailburu jarraitzen du Juan San Martinek, azken bi urte guztietan bezalaxe. Bestalde, Literatura, Herri Literatura (Bertsolaritza) eta Oinarrizko Euskara agertzen dira, Jagon Saileko batzorde bezala, eta harrigarria bada ere, besterik ez. (Ikus 5. eranskina).

VI. Barne Jardunaldiak, 1989 (Lazkao)

HABEren Lazkaoko "Maizpide" euskaltegian egin ziren 1989.eko otsailaren 24 eta 25ean, VI. Barne Jardunaldiak. Lehen gaia batzordeen berriztapena izan zen eta lehen azpigaia ere, Jagon Saila. Hara zer dion batzar agiriak:

"a) **Jagon Saila.** Lazkaoko Barne Jardunei hasiera euskaltzainburuak eman die Arautegian aipatzen diren helburuak aztertuz, goizeko 9 t'erdietan, otsailaren 24ean. J. San Martin, Jagon sailburuak karguan egon den urte haue-tako ekintza nagusiak eta gertatutako aldaketen azalpena egin du gero. 1979ko

lehen jardunaldietatik euskararen normalizapen bidean emandako urratsak aipatu ditu. Euskaltzaindiaren babespean ziren AEK, Euskararen Gaitasun Agiriak, Bertsolarien txapelketak eta Itzultzaileen Eskola, dagozkien eskuetan utziak dira orain. Euskararen legezko eskubideak zaintzeko agintariei igorritako adierazpenak aipatu ditu gero. Etorkizunari begira, herrialde bakoitzean euskararen egoera desberdina da, eta tokian tokiko arazoak sortzen dira hiru mugaz eta hiru jokabide politikoz banatutako Euskal Herrian. Hori dela eta, ordezkartzen arduradunekin osotu beharra ikusten du Jagon Saila, eta Arabako ordezkaria proposatu du Sailburu. Elkarrizketa luzearen ondore nagusiak hauek izan dira: Herri egoera normaldutako batean agintariei dagokie zuzenean hizkuntza zaintzeko ardura. Baina, ofizialki onartutako legeak ere ez dira beti betetzen, bete nahi direlarik ez da euskara jatorra erabiltzen eta gure hizkuntzaren ahuleziak beste bultzada batzuren beharra badu. Euskararen Aholku Batzordean baditu Eusko Jaurlaritzak zenbait euskaltzain eginkizun hori betetzen laguntzeko. Hala ere, aho batez aitortu da Jagon Sailaren beharra Euskaltzaindiaren barnean. Jagon Saila, beraz, pertsonetan sartu gabe, kargu hauek osotuko dute: Arabako ordezkaria buru, Gipuzkoa, Iparralde eta Nafarroako ordezkariak, diruzainak eta idazkariordeak. Oso interesgarria da aldaketa hau. Beraz, Jagon Saila zertara mugatzen den eta batzorde bakarrekoa bihurtu. Horretarako esan behar da hirugarren azpigaian honako hau esaten dela: *Literatura*. Batzorde honek birmoldaketa sakona behar duela ikusi da. Alde batetik, orain arte Jagon Sailean egondako bi batzordeak, euron gogoia ontzat emanez, Iker Sailera aldatzen dira. Eta beste aldetik, batzarrean agertutako eritziak jasoz, sortzaileen arloko presentzia falta da eta kritika egiten dutenen hutsunea ere nabarmena da. Euskal literatura lantzen dutenen batzorde bat sortzea begi onez ikusten da. J.M. Lekuona izango da Literatura batzordearen buru. Hiru azpibatzerde izango ditu: *Literatura klasikoa*, F. Krutwig arduradun dela eta J.L. Lavin idazkari. *Herri Literatura*, A. Zavala izango da arduradun eta P. Esnal idazkaria. *Gaurko Literatura*, J.M. Lekuona arduradun dela, proposamen bat aurkeztuko du apiririlerako, datorren urteko aurrekontuetan sartu ahal izateko". (Ikus 6. eranskina).

Lazkaon bi aldaketa nabari egiten dira, alde batetik, Jagon Saila batzorde bakarra eta statusari begira bakarrik, eta bigarrena, Herri Literatura eta Bertsolaritza desagerturik, Literatura klasikoa eta Gaurko literatura bihurturik, Literaturako hiru azpibatzerdeak, Iker Sailera pasatu. Hala jarraitzen du, gaur egun ere, Iker Saileko V. batzorde iraunkor gisa.

VII. Barne Jardunaldiak, 1991 (Ziburu)

Lapurdiko udal horretako egoitzan egin ziren 1991.eko otsailaren 1ean eta 2an VII. Barne Jardunaldiak. Gehienetan bezala, Jagon Sailak bere kapitulua izan zuen eta H. Knörr sailburu izendatu berriak eman zuen bere txosten eta proposamena. Hara hor zer dioen batzar agiriak:

“VI. Jagon sailaren berri E. Knörr sailburuak eman du. Batzorde bakarreko sail honen ekintzen azalpena egin ondoren, lehengoez gain kide berriak proposatzen ditu, hots, lehengo herrialdeetako ordezkariez gain, beste batzuk ere beharrezkotzat jotzen direlarik, hain zuzen hurrengo hauek: J.M.ª Velez de Mendizabal, arabarra; X. Kintana eta A. Urrutia, bizkaitarrak; J.A. Letamendia, gipuzkoarra; A. Iñigo eta P. Zabaleta, nafarrak; R. Camblong, lapurtarra. Onartzen da proposamena. Beraz, honela gelditzen da Jagon Saila: buru E. Knörr, idazkari J.L. Lizundia, kideak: J.A. Arana Martija, R. Camblong, P. Charritton, A. Iñigo, X. Kintana, J.M. Lekuona, J.A. Letamendia, J.M. Satrustegi, A. Urrutia, J.M.ª Velez de Mendizabal, P. Zabaleta, M. Zalbide.”

Hor ikusten da Lazkaon bi urte lehenago hartutako erabakia, alegia, statusaz mugatutakoa batzorde bakarrean jarraituaren, pixka bat zabalduago gelditzen zela Jagon Saila. Herrialdeetako ordezkariez gain, beste batzuk ere beharrezkotzat jotzen baitzituen sailburuak. (Ikus 7. eranskina).

VIII. Barne Jardunaldiak, 1993 (Zornotza)

Zornotzako Barnetegian egin ziren 1993.eko maiatzaren 27 eta 28an, VIII. Barne Jardunaldiak. Baina kasu honetan aurrerago, martxoaren 26an, Nafarroako Diputazioaren jauregian egindako bilkuran, onartu zen batzorde organigrama eta kideak ere. Jagon Sailak, lehen bezala, batzorde bakarrekoa jarraitzen zuelarik. Hala eta guztiz ere hiru aholkulari ere izan zituen, nobedadea da hau dena den. Hara zer dioen batzar agiriak:

“Batzordeen berriztapena egin da gero. Azken bi hilabeteetan jaso diren eskari-iradokizunak jaso ondoren Zuzendaritzak bere proposamena aurkeztu du eta onartua gelditu da (ikus organigrama).”

Zornotzako Barnetegiko jardunaldien xede nagusia Arautegia eta Barne Erregelak aztertzea eta eraberritzen hastea izan zen. Horri lotu zitzaion jardunaldien xedea eta nahiz eta hor Barne Erregeletan batzordeen egituraz hitz egin, eta gero hala onartu, izendapenak, esan bezala, bi hilabete lehenago Iruñean eginak ziren. Hala eta guztiz ere, interesgarria da gerotxoago onartu ziren Barne Erregelek zer esaten duten Jagon Sailaz eta batzordeez. (Ikus 8. eranskina).

IX. Barne Jardunaldiak, 1995 (Legutiano)

Legutiano/Billerleko Larrabea Golf etxean egin ziren 1995.eko martxoaren 31n eta apirilaren 1ean, IX. Barne Jardunaldiak. Gai nagusia, baliabideak aztertzea zen, alegia, giza eta diru baliabideak, baina beste gaiak bertan behera utzi eta Euskaltzaindiaren diru egoerari ekin zioten bereziki, egoera larrian baitzegoen Akademia une hartan. Hala eta guztiz ere, bigarren egunean, batzorde

berriztatzeari ekin zion Euskaltzaindiak eta proposamena onartu zen, alegia, Jagon sailburuari dagokionez, Miren Azkarate izendatu zelarik batzordeburu eta hurrengo hilari zegokion osoko bilkuran, alegia, apirilaren 28an, Donostian, Miramongo ETBren bigarren egoitzan, batzordeen horniketaz hara zer dioen agiriak:

“J.L. Lizundia idazkariordeak idatziz bidalitako eskaintzak irakurtzen ditu, hots, L. Villasantek Euskara Baturako; F. Ondarrak, Gramatika batzorderako; Miren Azkarate Jagon sailburuak, orain arte dagoen batzorderako... Euskaltzainburuak batzordeburuei datorren maiatzaren 20rako idakarien eta kideen proposamenak igortzeko eskatzen die, gero hileroko batzarrean hornitzeko.”

Heletako Herriko etxean, maiatzaren 26an burutu ziren batzordekideen izendapen guztiak. (Hara hor 9. eranskina). Aldaketa bat nabari da, dena dela, Barne Jardunaldi hauen ondorioz eta Heletan buruturiko batzorde organigraman eta hau da: bi eratako kideak dituela Jagon Sailak, alde batetik, buru eta idazkariak gain, 6 kide eta bestetik aholkulariak eta gehienbat, herrialdeen ordezkari gisa daudenak Ramuntxo Camblong eta Pierre Charritton Iparraldetik, Patxi Goenaga Arabatik, Juan Mari Lekuona Gipuzkoatik eta Jose Mari Sarustegi Nafarroatik. Ez zen agian zehatz finkatu batzuen eta besteen arteko berezitasuna eta zeregina. Baina kontuan har genezake Euskaltzaindiaren Barne Erregelak: “34. Ordezkaritzei dagokie neurri handi batean —nahiz eta ez berei bakarrik—, bakoitzak bere eskualdean, Euskaltzaindiaren bi Sail nagusietarik baten arta izatea: hots, hizkuntzaren *Jagon* Sailarena (Arautegia, 2. art.)”.

X. Barne Jardunaldiak, 1997 (Iraizotz)

Kontzeju-etxean egin ziren 1997.eko martxoaren 21ean eta 22an. Jardunaldi horietako gai nagusia batzordeak berriztatzeaz gain, Iker Saila izan zen. Ondorioz, ez zen Jagon Sailari buruzko hausnarketarik egin, hori bai, batzordea berriztatua zegoen urtarrilaren 31n, egoitzan egindako batzarrean. Honela osatua gelditu zen: buru: Miren Azkarate, idazkari: Xabier Mendiguren, kideak Dionisio Amundarain, Erramun Baxok, Joseba Butron, Piarres Charritton, Igone Etxebarria, Patxi Goenaga, Juan Luis Goikoetxea, Andres Inigo, Patxi Inigo, Daniel Landart, Juan M. Lekuona, Manuel M. Ruiz Urrestarazu, Andres Urrutia, Jose Ramon Zubimendi. Beraz, ia lehengo berberak, aholkulariak ere kide bihurtuz. (Ikus 10. eranskina).

XI. Barne Jardunaldiak, 1999 (Baiona)

Orain hemen gaude Baionan, XI. Barne Jardunaldietan, hirugarren itzulari hasiera emanez, eta hirugarrenez Iparraldean egiten ditugularik gainera. Jagon Saila, une honetan, bidegurutze baten aurkitzen da. Azken 20 urteotan, ba-

tzorde anitzez osotua izan da, astiro-astiro, batzorde bakarrera lerratuz. Zenbait osoko bilkuratan eta bestetan aipatu da, statusaz eta bestetaz arduratu beharra ere. Agian, euskararen kalitatea jagoteaz gain, statusaz ere arduratzea lekarke, Juan San Martinen txostena irakurria dudanetik bide hori berreskuratzera doala dirudi. Aipatu da euskalkien jagotea ere beharrezko dela, zenbait iradokizun egin zituzten ildo horretatik, Juan Luis Goikoetxea sailkideak eta Juan Martin Elexpuru bergararrak, Tolosan egin ziren II. Jardunaldietan. (Ikus karpetako II. Jagon separata). Orainsu, ildo horretatik zerbait idatzi du Koldo Zuazo euskaltzain urgazleak ere. Hiru hauen asmoa ez dirudi doanik euskalkien ikerketa dialektologikora, alegia, Euskal Herriko Hizkuntz Atlasaren esparrutik, ez gaintzeko ikerketa monografikoetatik, alegia, Iker Saightik, baizik eta Jagon Saightik. Miren Azkarate andreak 1995az geroztik Jagon sailburuak ere badu txosten orokor bat guzti honetaz.

Beraz, Jagon Saila lehengo organigramara itzuliko ote?, bi edo hiru batzordeetara? Badut nire iritzia eta hitza, zuena da ordea hitza eta boza. Eta txosten hau bukatu dut.

1. ERANSKINA
BATZORDEEN ORGANIGRAMA 1979

Jagon Saila
Buru: J. San Martin

Betsolariena

Buru: A. Zavala
Idazkari: J. M. Iriondo
Kideak:
 A. Irigoyen
 E. Larre
 J. M. Aranalde
 F. Artola
 M. Itzaina
 M. Izeta
 J. M. Lekuona
 A. Aranburu
 A. Muniategi

**Alfabetatze-
 -Euskalduntzearena:**

Harremanetakoa:
Buru eta Gipuzkoarako:
 J. San Martin
Arabarako: E. Knörr
Nafarroarako:
 J. M. Satrustegi
Bizkairako: J. L. Lizundia
Iparralderako: P. Charritton
Gidaritza teknikoa:
 X. Mendiguren
 P. Uribarren
 J. J. Zearreta

Irakaslegoarena

Buru: A. Irigoyen
Idazkari: X. Mendiguren
Kideak:
 E. Knörr
 P. Charritton
 X. Kintana
 I. Laspiur
 J. A. Letamendia
 P. Uribarrena
 J. J. Zearreta
 J. L. Goikoetxea
 J. A. Mujika
 A. Ozamiz

Oinarrizko euskara

Buru: I. Berriatua
Idazkari: J. J. Zearreta
Kideak:
 J. L. Alvarez Enparantza
 X. Kintana
 J. L. Goikoetxea

Elebitasunaz harremanak

Buru: J. M. Satrustegi
Idazkari: J. L. Lizundia
Kideak:
 E. Knörr
 J. San Martin
 J. A. Letamendia
 X. Mendiguren
 P. Uribarren

2. ERANSKINA
EUSKALTZAINDIKO BATZORDEEN ORGANIGRAMA
(Loiolan, 1981-1-24ean, onartu zen arabera)

Jagon Saileko Batzordeak

Buru: J. San Martin

Oinarrizko Euskara:

I. Berriatua, *buru*

J. J. Zearreta, *idazkari*

J. L. Alvarez

X. Kintana

J. L. Goikoetxea

* * *

Irakaslegoa:

A. Irigoyen, *buru*

J. J. Zearreta, *idazkari*

P. Altuna

E. Knörr

P. Arregi

P. Charritton

J. Fz. Setien

X. Kintana

Kideak:

X. Mendiguren

J.A. Mujika

P. Uribarren

J. M. Aleman

A. Ariznabarreta

G. Aurrekoetxea

M. Azkarate

R. Badiola

G. Elorza

J. L. Goikoetxea

I. Usabiaga

Bertsolaritza:

A. Zavala, *buru*

J. M.ª Iriondo, *idazkari*

A. Irigoyen

E. Larre

J. M.ª Aranalde

F. Artola

M. Itzaina

Kideak:

M. Izeta

J. M.ª Lekuona

A. Aranburu

J. M. Etxezarreta

R. Iraola

A. Muniategi

Euskalariekin harremanak:

Batzorde Eragilea:

J. San Martin, *buru*J. A. Arana, *idazkari**Kideak:* J.A. Etxebarria

X. Gereño

P. Sancristoval

Kontseilariak:

L. Mitxelena, Iker Sailburua

J. M.ª SatrustegiP. Altuna, *aleman eremua*E. Knörr, *ingal., japoniar eremua*J. Haritschelhar, *frantses eremua*K. Rotaetxe, *frantses eremua*X. Kintana, *sobiet eremua*J. Bilbao, *Ipar Amerika eremua**Literatura batzordea:*F. Krutwig, *buru*

(gainontzekoak oraindik izendatzeke)

3. ERANSKINA

EUSKALTZAINDIAREN ORGANIGRAMA

Batzorde iraunkorrak (1)

V. *Literatura* (J.S.) (*)F. Krutwig, *buru*A. Lertxundi, *idazkari*

X. Diharce

J. Hiriart-Urruty

J. Kortazar

K. Otegi

A. Urretabizkaia

VI. *Bertsolaritza* (J.S.)A. Zavala, *buru*J. San Martin, *buru-orde*A. Aranburu, *idazkari*

A. Irigoyen

E. Larre

J. M.ª AranaldeJ. M.ª Iriondo

M. Itzaina

J. M.ª LekuonaJ. M.ª Etxezarreta

A. Muniategi

(1) 1983-V-23ko batzarrean onartua.

(*) **Oharra:** (J.S.) = *Jagon* Saileko batzordeak direla aditzen ematen du.

Batzorde suntsikorrak*Etsaminak (J.S.)*

A. Irigoyen, *buru*
 J.J. Zearreta, *idazkari*
 P. Altuna
 P. Arregi
 M. Azkarate
 J. M.ª Azpiroz
 P. Charritton
 J. Fdez. Setien
 P. Goenaga
 J.L. Goikoetxea
 X. Kintana
 P. Uribarren
 J. M.ª Aleman
 A. Ariznabarreta
 G. Aurrekoetxea

Oinarrizko Euskara (J.S.)

J. San Martin, *buru*
 I. Unzurrunzaga, *idazkari*
 R. Badiola
 J. L. Goikoetxea
 P. Uribarren
 G. Aurrekoetxea
 N. Agirre

* * *

4. ERANSKINA

III. JAGON SAILA**III.1. Literatura batzordea**

Burua: Federico Krutwig

Buruordea: Alfonso Irigoyen

Idazkaria: Manu Ertzilla

Kideak: Juan Luis Goikoetxea
 Jesus Lavin
 Michael Morris
 Martin Sansinenea eta
 Iparraldeko bat izendatu gabe

III.2. Herri literatura batzordea

Buru: Antonio Zavala

Buruordea: Juan San Martin

Idazkaria: Antton Aranburu

Kideak: Jose M.ª Aranalde
Jesus M.ª Etxezarreta
Jose Mari Iriondo
Mitxel Itçaina
Emile Larre
Juan M.ª Lekuona
Abel Muniategi

III.3. Azterketen batzordea

(Batzorde suntsikorra)

Buru: Alfonso Irigoyen

Buruordea: Jose M.ª Satrustegi

Idazkaria: Juan Jose Zearreta

Kidea: Andres Iñigo

III.4. Oinarrizko Euskararako batzordea (*)

(Batzorde suntsikorra)

Buru: Juan San Martin

Idazkaria: Imanol Unzurrunzaga

Kideak: Norberto Agirre
Gotzon Aurrekoetxea
Ricardo Badiola
Juan Luis Goikoetxea
Patxi Urizarren

(*) Lekarozko Barne Jardunaldietan 1985-IV-29/30 aurkeztua eta Bilbon, 1985-V-31an birretsia.

5. ERANSKINA

BATZORDE GUZTIEN ORGANIGRAMA (*)

Literatura:

F. Krutwig, *buru*
A. Irigoyen, *buru-orde*
J. Lavin, *idazkari*
M. Erzilla
J. A. Etxebarria
J. L. Goikoetxea

Herri Literatura (Bertsolaritza):

A. Zavala, *buru*
J. M. Etxezarreta, *idazkari*
J. M. Aranalde
A. Aranburu
A. Irigoyen
J. M. Iriondo
M. Itçaina
E. Larre
J. M. Lekuona
A. Muniategi

Oinarrizko Euskara:

J. San Martin, *buru*
N. Agirre
R. Badiola
J. L. Goikoetxea

(*) 1987.eko martxoaren 27 eta 28an, Angelun, onartua.

6. ERANSKINA

VI. JAGON SAILAREN BATZORDEA

Jagon Sailburu eta Gasteizko Ordezkarri: Endrike Knörr
Donostiako Ordezkarri: Juan M.ª Lekuona
Iruñeko Ordezkarri: Jose M. Satrustegi
Baionako Ordezkarri: Pierre Charritton
Egoitzatik: Jose Antonio Arana, *Diruzaina*
Jose Luis Lizundia, *Idazkari-ordea*

7. ERANSKINA
VI. JAGON SAILA

Buru: Endrike Knörr

Idazkari: Jose Luis Lizundia

Kideak: Jose Antonio Arana Martija
 Ramuntxo Camblong
 Pierre Charritton
 Andres Iñigo
 Xabier Kintana
 Juan M.ª Lekuona
 Juan Antonio Letamendia
 Jose M.ª Satrustegi
 Andres Urrutia
 Jose M.ª Velez de Mendizabal
 Patxi Zabaleta
 Mikel Zalbide

8. ERANSKINA
VI. JAGON SAILA

Buru: Endrike Knörr

Idazkari: Andres Urrutia

Kideak: Ramuntxo Camblong
 Pierre Charritton
 Andres Iñigo
 Xabier Kintana
 Federico Krutwig
 Juan M.ª Lekuona
 Jose Luis Lizundia
 Manue M. Ruiz Urrestarazu
 Jose M.ª Satrustegi
 Jose M.ª Velez de Mendizabal
 Mikel Zalbide

Jose Antonio Arana Martija (aholkulari)
 Juan Antonio Letamendia (aholkulari)
 Patxi Zabaleta (aholkulari)

9. ERANSKINA (*)

VII. JAGON SAILA

Buru: Miren Azkarate

Idazkari: Andres Urrutia

Kideak: Erramun Baxok
Andres Iñigo
Federico Krutwig
Xabier Mendiguren
Mauen M. Ruiz Urrestarazu
Jose M. Velez de Mendizabal

Aholkulariak: Ramuntxo Camblong
Pierre Charritton
Patxi Goenaga
Juan M. Lekuona
Jose M. Satrustegi

(*) 1995-05-26an, Heletan, onartua.

10. ERANSKINA (*)

B. Jagon saila: *Sailburua:* Miren Azkarate

Buru: Miren Azkarate

Idazkari: Xabier Mendiguren

Kideak: Dionisio Amundarain
Erramun Baxok
Joseba Butron
Pierre Charritton
Igone Etxebarria
Patxi Goenaga
Juan Luis Goikoetxea
Andres Iñigo
Patxi Iñigo
Daniel Landart
Juan M. Lekuona
Manuel M. Ruiz Urrestarazu
Andres Urrutia
Jose Ramon Zubimendi

(*) 1997-01-31an, Bilbon, egoitzan, onartua.

JAGON SAILA: GAURKO EGITASMOAK

Baiona, 1999-II-26

*Miren Azkarate,
euskaltzain osoa eta Jagon Sailburua*

A) 1995eko HELBURUAK

1995eko urrian aurkeztu nuen *Jagon Sailaren Egitasmoaz* izeneko txostena, Jagon sailkideen artean lehenik, eta euskaltzainen osoko bilkuran hurren, epe luzerako balio zezakeen egitasmoaren nondik norakoak finkatu nahian. Mikel Zalbidetik 1991an aurkeztutako txostena abiapuntu harturik, Euskaltzaindia, eta honekin batera Jagon Sailsa, 1918an sortu zirenetik, gauzak zertan aldatu diren, eta gaur egun zein eginkizun izango genituzkeen aztertu nahi nituen. Funtsean, 1991an esan bezala, bi adar nagusitan bil daitezke Jagon Sailaren eginkizunak:

a) Euskararen erabilera bermatzea eta zabaltzen saiatzea: hots, jendaurreko agerkari desberdinetan gure hizkuntza neurri egokian presente egon dadin ahalegintzea.

b) Euskararen erabilera zuzena eta egokia eragitea, jendaurreko edota jendarteko hainbat esparrutan (komunikabideetan, iragarki-seinale eta publizitate-agerpenetan, ikasliburuetan...) hain sarri agertzen diren erabilera desegokiak ahal den neurrian zuzenduz. Honek, besteak beste, esan nahi du:

— Egunkari-aldizkarietako eta irrati-telebistetako euskarak garbia, ereduzkoa, izan behar lukeela. Eta horren ardura badela Jagon Sailarena.

— Ikasmaterialak ere euskara onean beharko genituzkeela.

— Bide-seinaleak, kale- eta toki-izenak, denda-iragarkiak etab. euskara jator eta ulerterrazean ikusi beharko genituzkeela eta Jagon Sailak laguntza eskaini behar lukeela.

— Administrazio-alorreko idazki ofizialak ere euskaraz, eta euskara egoki batean, jaso beharko genituzkeela.

Helburu horiek begien aurrean izanik, honako helburuak aipatzen nituen 1995ean:

1. Erakunde eta lantaldeekin harremanak sortzea

Hizkuntza Politikarako Sailordetzarekin eta Nafarroako Zuzendaritzarekin, Hezkuntza Saileko Euskara Zerbitzuarekin, Foru Diputazioetako Euskara Zerbitzuekin (edo itzulpen taldeekin), HABErekin, EUDELeKin, EKBekin, Euskal Kultur Erakundearekin, eta luze-zabal euskara bultzatu nahian herrietan sortu diren taldeekin harremanetan jarri, Jagon Sailari zer eskatuko lioketen entzun, eta ondoren eskariei erantzunik emateko modurik egokienena bila hasi (edo horretarako indarrrik dugun neurtu).

Argialetxeetako euskara-arduradunekin harremanetan jarri eta galdetu orain arteko batasunerako arauak ondo heltzen zaizkien, nahikoa diren, zeren beharra ikusten duten...

2. Hezkuntzaren munduan

Hiru modutako kezka eta beharrak:

a) Euskara zuzena, gramatikala: ikastaroen beharra, batetik ume eta gazteen ahotan entzuten diren akats larrienak zuzentzeko (horren garrantziaz jabeazteko), bestetik irakasleen zalantzei erantzuteko eta, beharrezko ikusiko balitz, batasuneko gomendio eta arauen berri emateko.

b) Ahoskera-ikastaroak: ahoskera-arauen hedatzea.

c) Euskalkien lekua: hezkuntzako arduradun eta irakasleekin eztabaidaguneak sortu; bai eta eskolaz kanpoko jarduerak prestatzen dituztenekin ere.

3. Komunikabideetan

a) Ikastaroak.

b) Terminologia: Jagon Sailak berak ez du lan handiegirik egin beharrik, hasierako akuilu-lana nahikoa izan daiteke. Dabilen terminologia bildu, corpus bat osatu, lantalde zabala (Ipar eta Hegoaldeko irratietako, EITBko, egunkari eta aldizkarietako ordezkariak bilduko dituen) bildu, datuak aztertu, akordioetara iritsi eta horren zabalkundea egitea, lehendik urratutako bideak jarraitzea baino ez da.

4. Administrazio mundua

Koordinazio beharra, terminologia kontuetan, idazki ofizialeetan... IVAP eta HAEEn artean, esaterako; edo Nafarroako Gobemuearekin.

5. Euskaltzaindiaren corpusaz

Horiek guztiak jendearen esku nola jarri, zein baldintzatan, etab. aztertu beharko litzateke ahalik lasterren. Informatizazio egoki baten bidez, nahi duenak bere ordenadoretik sarbidea izatea lortu beharko genuke. Horretarako zein urrats eman behar den eta norekin hitz egin behar den tratatzen hasi beharko genuke hainbat arinen.

6. Jagon Sailaren “status” mailako eginkizunak

Euskararen erabilera bermatzen eta zabaltzen saiatu, kasuan-kasuan gerta daitezkeen arazo eta zuzengabekeriei erantzuna emanaz.

B) HIRU URTEAN EGINDAKOA

Hiru urtean lanean jardun ondoren, 10 bat bilera eginaz urtero, egun osoko barnejarduna egitea erabaki zuten Jagon sailkideek. Ondoren aipatzen ditudanak, urrian Donostian egindako gogoeta horretarako prestatutako txostenetan daude jasoak.

Erakunde eta lantaldeekin harremanak sortzea

Neurri batean lortu dugu; beste neurri batean ez. Egia da hiru bider egin ditugula Jardunaldiak edo Topaketak, eta beti izan ditugula irakaskuntzako, komunikabideetako, administrazioko edo argitaletxeetako jendearen galderak. Gai izan gara haien galderak eta zalantzak jaso, zegozkien batzordeei pasa, eta, ahal izan denean, erantzunak jasotzeko. Baita zalantzak sailkatuz eta erantzunak emanaz txostenak egiteko ere, *Euskara*-n argitaratu direnak. Horretaz gain, Tolosan 1996ko urrian II Jagon Jardunaldiak antolatu ziren, Euskalkiak, tokian tokiko hizkerak eta batua aztergai hartuz, baita “hizkuntza-ereduen” gaia ere.

Behar bada, alde horretatik ezin dugu askoz gehiago espero. Baina, bi urte hauetan izan dugun harremanaren ondoren, bi puntu azpimarratu nahi ditut:

a) Batetik, jendeak urtean behingo harremanaz gain, unean uneko zalantzak argitzeko bideren bat galdegiten du. Horixe da, bestalde, *Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia*-n, arlo bakoitzerako helburuak zehaztean, euskararen corpusari eta kalitateari dagokion VI.3.3.a. puntuan jasotzen den kontuetako bat: “Kezka eta zalantzak argitzeko bitartekoak jarri: telefono linguistikoa, aholku-taldeak, galdekizunak, berripaperak eta abar”. Uste dut izan dezakegula aukera horren gainean zerbait egiteko. Hau dela eta, Joxe Ramon Zubimendik

“Jagon Sailaren Garapena” izeneko txostenean aipatzen dituen bi kontu jaso nahi ditut hemen bereziki:

— Azken urteetan lanean hasi diren euskara teknikari, hizkuntza arduradun, zuzentzaile, etab.en zalantzez, horiek koordinatzeaz nor arduratuko da? “Esaterako, Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea, IVAP delakoa, *Duda-muda* izeneko kontsulta-zerbitzua eskaintzen hasia da (telefax bidez eta posta elektronikoz) administrazioaren alorreko hizkuntz zalantzak argitzen laguntzeko. Baina norik argituko ditu IVAPeko bertako aholku-emaileen hizkuntz zalantzak? Noiz? Nola?”.

— Jagonet azpisare informatikoa sortzea; Euskaltzaindiak berak antolatutako sare informatikoaren zati bat: Jagon sailaren eginkizunak bete ahal izateko antolatutako zerbitzu informatikoa. “Jagonet azpisarean sartzen denak, Euskaltzaindiarengandik hartarako sarbidea eta giltza eskuratu dituenak, euskalgintzako profesionalen zerbitzura antolatutako plaza aurkituko du. Plaza hori, profesionalen ordezkarietara harreman bizietarako zerbitzu hori, etengabeko Jagon topalekua izango da, Euskaltzaindiaren kontrolpean. Jagonet azpisarean zerbitzuok eskainiko dira [euskalgintzako profesionalen iraberako] sei alorretan berezita (hezkuntza, komunikabideak, euskararen irakaskuntza, herri-administrazioa, itzulpengintza eta enpresa eta elkarteak):

- Kontsulta eta aholku-zerbitzu bateratua eta eguneratua.
- Trebakuntza-ikastaroetako partaidetza koordinatua.
- Euskaltzaindiari buruzko albisteak (komunikabideetarako).

Kazetaritzari dagokion alorreko aholku-zerbitzua (alor hori bereziki) ordutegi jakin batekin antolatu beharko da, komunikabideetako behar izanen bapatekotasuna dela eta. Besteak ere, hor nonbait. (Iker saileko batzordeetako kide bana Jagon sailkide ere izateak guztik bermatuko luke, eta asko arinduko, alorrez alorreko aholku zerbitzua)”.

Baina ondo neurtu beharko litzateke nor arduratzen den erantzunak emateaz, nola lortu bakoitzak bere iritzia ez ematea... Aholku-taldeak eratu nahi badira, erakunde edo elkarte bakoitzarekin nola landu puntu hori; nola hasi lanean, gure ahaleginaren biderkatzaile izango diren lagunekin. Hala ere, uste dut egin dezakegula zerbait.

b) Bestetik, harreman-sarea osatzeko deiari kezka eta interesa dutenek erantzun diote. Nola lortu, ordea, eguneroko langintzan beren euskara hobetu beharrean dauden horiengana iristea? Nola lortu gaur horrenbeste hedatzen ari diren egitura okerreie atek ixtea? Nola lortu alorrez alor “kalitatezko ereduak” landu eta bultzatzea? Eta honek, ikastaroen beharretara narama.

Ikastaroak

Batez ere hezkuntza eta komunikabideetako laguntzat. Egiten diren akatsak zuzendu, ahozko eredu egokia lortzen ahalegindu. Hauxe idatzi zuen Xabier Mendigurenek “Euskararen Kalitatea eta Euskal Erakundeekiko Harremanak” izeneko txostenean:

“Balantze bat eginez gero esan genezake euskalgintzako sektore batzuek, orohar, arreta handiarekin jarraitu izan zaizkiola araugintza-prozesuari eta zenbait idazle, kazetari eta itzultzaile arau-betetzailer fidel izan direla ere aitortu beharra dago, nahiz eta oraindik hedapen oso eta egokia egiteko lan egin beharra dagoen. (...)

Ez dago gauza bera esaterik irakaskuntzari buruz, bere osotasunean hariturik, ezta adierazpen mintzatuaren sostengutzat idatzia erabili izan duten komunikabideez (irratia eta telebistaz) ere orohar. Idatzitik mintzatura pasatu beharra, inprobisazioa, hizkuntz kalitate desberdineko jendearen diskurtsoak eskaini beharra, komunikagaitasunaren aitzakia eta abar izan dira, oraindik eman beharreko pausoak agerian jarri ez ezik, alor horretan dauden arazo ugariaren aurrez aurre jarri gaituztenak. Erdi-ahozkotasunak gero eta garbiago jarri digu mintzatuaren eta idatziaren arteko lotura estua eta sail horien arteko zubiak ezarri eta finkatu beharra, standarra eta euskalkiaren arteko harremanak ere argitu eta zehaztuz. Eta hauxe bihurtu da etorkizuneko hizkuntz kalitaterako erreferentziagune garrantzitsu.”

Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia-n ere jaso den beharra, bestalde: “Euskara hobetzeko ikastaroak antolatu, euskaltegietakoa irakasleentzat, komunikabideetako esatari eta kazetarietzat”.

Behin baino gehiagotan izan dugu hizpide ikastola eta euskal eskoletako hizkuntzaren kalitatea; arduradunekin ere hitz egin da. Nola jarraitu behar dugu urratsak eginez? Hemen ere, astiro-astiro, ikastoletako arduradunekin eta Hezkuntza Sailekoekin bilera bat baino gehiago egin beharko genituzke, egoeraz jabetu daitezen eta ikastaroak antolatzen eta jendea kontzientziatzen lagun diezaguten.

Ikastaro hauek helburu bat baino gehiago bete ditzakete batera: hutsak zuzendu, ahozkotasun egokia lortu, batasunerako arauak ezagutarazi eta eredu egokia (besteak beste, Juan Luis Goikoetxeak bere txostenean azpimarratzen duen legez, euskaraz estandarrerako egon daitezkeen aukeren artean, ingurukoak kontuan hartzea) eztabaidatu eta landu.

Ikastaroak nork emango dituen, zein gai jorratuko den, etab. ere aztertu beharko da, koordinazioa nahitaezkoa eta funtsezkoa da eta. Izan ere, askotan ez dugu geuk jardun beharko horretan. Zorionez bada jende prestatua. Baina bildu egin behar dira, beren lanleketan horretarako aukerak eskaini behar zaizkie, haiekin bildu eta ikastaroetako edukiak landu behar dira...

EGA (Euskararen Gaitasun Agiria) lortzeko ematen diren ikastaroetan, horko azterketetan, zuzentzaile-batzordean... egiten diren hizkuntza-aukerak hizpide izan ditugu bizpahiru bider Jagon saileko bileretan. Baina arrazoi desberdinak direla medio, ez dugu lortu oraindik ezer egiterik.

Euskalkien lekua

Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia-k aipatzen du puntu hau ere: "Irakasleak eten gabe prestatu euskara batuaren eta euskalkiaren artean zubiak egiteko, eta euskalkietan bizi-bizirik dauden egiturak eta errejistro diferenteen ereduak irakatsi ikasleei, tokian tokiko hizkerara egokituz". Bada, gainera, talde bat baino gehiago tokian tokiko hizkera indartzeko ahalegian dabilena. II Jagon Jardunaldietan ere txosten bat baino gehiago izan zen kontu honen gainean. Ez dut uste guri dagokigunik lekuan-lekuan zer bultzatu behar den eta zer ez eztabaidatzen hastea; baina bai jende lanean jartzea, akuilu-lana egitea. Irakas-kuntzan ikusten dut behar gorriena, komunikabideetan baino areagokoa. (Praktikan badira irriatiak euskalkia darabiltenak nagusiki, baita herri-aldizkariak ere. Azken hauek, gainera, badute gai horren gaineko kezka eta antolatzen dituzte jardunaldiak eta eztabaidaguneak).

Terminologia

Beharrezko lana izanik ere, ez nioke lehenetik emango, badirelako horretaz arduratuko direnak, nahiz Euskaltzaindiak eman beharko lituzkeen oinarriko irizpideak, nire iritziz.

Arau, kontsulta eta corpusen informatika bidezko zabalkundeaz

Dakizueenez, hilabeteak dira Jagon Sailak, alor honetan ikusten zituen beharren berri eman zionetik Zuzendaritzari. Erantzuna ere jaso genuen. CENTRISA etxeak ere egin zuen txosten mardula, Euskaltzaindiaren beharrak zein ziren zehaztuaz. Espero dezagun hurrengo hilabeteetan izango dela aukera informatikaren munduan aurrera pauso garrantzitsuak emateko.

Estatus mailako eginkizunak (Iparraldea eta Nafarroa)

a) Euskal Autonomia Erkidegoan euskarari egiten zaizkion erasoak: Zer-bait berezia gertatzen denean erantzuna prestatzea, hala baderitzogu Zuzendaritzari eta euskaltzain osoei horren berri ematea izango da aurrerantzean ere gure eginkizun garrantzitsuetako bat.

b) Euskarak egoera ahulagoa duen lurraldeak: Nafarroa eta Iparraldea. Guztiok dakigu, “jagote” lana beharrezkoago izan daitekeela Nafarroan eta Iparraldean. Erramun Baxok-en “Euskaltzaindiaren zeregina Ipar Euskal Herrian” txostena irakurri ondoren, Garapen Kontseiluarekin eta Hizkuntz Kontseiluarekin elkarlanean nola ari gaitezkeen, zein laguntza-mota eman dezakegun ikusi beharko dugu.

Bestalde, Ipar eta Hegoaldearen arteko koordinazioa, hizkuntza kontuetan, nola segurtatu ikusi beharko genuke. Berriro ere informatikak laguntza eskain dezake, baina ardura hartuko dutenak beharko gaituzke berriro ere.

Eta, zer esanik ez, akatsak zuzentzeko, eredu egokia lortzeko... ikastaroek hona ere iritsi beharko lukete, bai eta tokian tokiko hizkera indartu eta biziberritzeko ahaleginak ere.

Helburuak nola lortu

1995ean baino sailkide gehiago izan arren, eta lurralde eta lanbide desberdinetako ordezkariek biltzen ahalegindu arren, ezinbestekoa da, nire iritziz, beste modu batean antolatzea. Bestela, hilero bilduta ere, nekez lortuko dugu aurreko orrialdeetan aipatutako beharrei erantzuteko aurrera pausoak ematea. Beraz, niri dagokidenez, gaurko barne jardunaldi honetatik beste lan-eskema bat atera nahiko nuke. Hauxe da nire proposamena: bakoitzak zein eginkizunetan jardun nahi duen (edo non ikusten duen bere lekua) esan, eta eginkizun bakoitzaren arduradunak izendatzea. Horiek hasi beharko dute alor bakoitzean urratsak egiten, eta proposamenak ekartzen. Gerta daiteke sailkide gehiagoren beharra izatea, edo Jagon Saila ere batzordetan antolatzea komenigarri izatea. Joxe Ramon Zubimendiren iritziz “eraginkortasunari begira, alde bietako sailkidez hornitzea komeniko zaio Jagon sailari:

— Lanerako alor bakoitzean jakitun dagoen sailkide bana (1).

— Iker saileko batzorde bakoitzetik sailkide bana”.

Jardunak erakutsiko du bide egokiena zein den. Gero, bi edo hiru hila-betetik behin egin ditzakegu bilera orokorrak, egitasmo bakoitza zertan den elkarri berri emateko.

Urtea amaitu baino lehen aurkeztu nahiko nioke Zuzendaritzari, hurrengo bi urteetan Jagon Sailak bere gain hartuko dituen eginkizunak zein diren, gutako nor arduratuko garen bakoitzaz, eta lehen urratsak zein izan daitezkeen. Uste dut mahai gainean ditugun txostenetan gauza batzuk nahikoa landuak daudela. Beste batzuk gehiago zehazten ahalegindu beharko dugu. Nolanahi ere,

(1) Lehen ere aipatu ditugun alorrak dira horiek: hezkuntza, komunikabideak, administrazioa...

Euskaltzaindiak Barne Jardunaldiak egiten dituenean azaldu nahiko nituzke gure jardunbide berriak.

C) ETORKIZUNARI BEGIRA

B. puntuak aipatu dudana izan zen urriko barnejardunaldiko gaia; han egindako gogoetak. Egun hartako erabakia, ostera, alor desberdinak hartuz (hezkontza, komunikabideak, euskararen irakaskuntza, administrazioa...), gutun bana zuzendu Jagon sailaren egitasmo nagusiaren berri emanaz, eta galdetu zer eskatuko lioketen Euskaltzaindiari, zertan lagun diezaiekeen Euskaltzaindiak (edo Jagon sailak). Oraindik ez dira erantzun guztiak jaso, Itzulpengintza eta argitaletxeen mundukoak falta dira, eta Herri-administrazioak), baina hauxe da heldutakoaren laburpena, Jagon sailak azken urteetan begiz jo dituen eginkizunetan oso oker ez zebilela erakusten dutenak:

1. Komunikabideak

a) Arauen inguruko zalantza, eskaera eta kexuak.

b) Euskalkiak eta euskara batua (“Euskaltzaindiak argitu beharko luke noiz erabili behar den euskara egunerokoa eta noiz dotorea”; hau da, noiz *martitzen* eta noiz *astearte*).

c) Kalitatea “une egokian eta era egokian” egitea. Baina hori lortzeko “Mendebaldean ez bada bertakoa indartzen alperrik izango dira arauak, eta «euskal-totelen aberri erdalduna» baino ez da izango”.

d) Ahozko erregistroa: zuzentasuna zer den definitu eta noiz den bete beharrekoa finkatu. “Ahozkotasanari begira irizpide falta itzela dago, formal/ez formal banaketa dela eta”.

e) Profesionalak trebatzeko ikastaroak eta arautze-lanaren berri eman.

f) Komunikabideetako hizkuntz arduradunen foroa, “Euskaltzaindiak oraindik ebatzi ez dituen hizkuntz arazoei buruz konponbide bateratua lantzeko foro iraunkorra sortu”.

g) Hezkuntza Sistemak, hizkuntzaren kalitatearen inguruan dituen hutsune eta gabeziez jabetu eta hori konpontzeko urratsak egitea.

h) Euskararen erabilera sustatzeko egitasmoak.

2. Hezkuntza

a) Doinuera egokia landu nahi bada, ezinbestekoa euskal azentuaren erabilera ezagutzea.

b) Hezkuntza Sailari eskatu konponbidean jar dezala irakasleen akatsen auzia eta ikastaroak antolatu arauen berri emateko.

c) Unibertsitateari eskatu ergatiboaren irakaskuntzari eta ikasketari buruzko ikerlanak egin ditzala.

d) “Soziolinguistikako oinarritzko printzipioak gure Euskal Herriko gazteriari egokituta ikasgelaratzea eragin handiko izan liteke.”

3. Euskararen irakaskuntza (euskaltegiak, HABE)

a) Euskararen kalitatea (egokitasuna) definitu. Argi eta garbi adierazi beharko luke Euskaltzaindiak kalitatea ez dela zuzentasunera mugatzen; kalitatea = egokitasuna dela. Gramatikako lanak, “perpaus mailara mugatu gabe, esaldiarte mailara ere zabaldu”.

b) Egokitasunaren kontzientzia pizten lagundu euskaldunei. Ez da nahikoa egokitasuna definitzea, horren kontzientzia ere piztu eta zabaldu behar du Euskaltzaindiak.

c) Irakasleen prestakuntzarako baliabideak eskaini. Irakasleen euskarazko komunikazio-gaitasuna landu eta areagotu. Ikastaro hauetan, zalantzei erantzun (joskera eta jokabidea, ortografia, gramatika-hiztegia...).

4. Euskara elkarte eta herri aldizkarien topagunea

a) Euskara estandarra eta tokian tokiko barietatearen gaineko erabilera.

b) Euskara pizgarria, txinpartaduna, guztiz komunikatiboa. “Arlo hau da nire uste apalerako lehentasunezkoa eta JAGON sailak jorratu eta bideratu beharrekoa (...) argi ikusten dugu euskara estandarrek duen linealtasun hori bizitu egin behar dugula, komunikazioa benetan komunikazio izan dadin eta ez soilik informazio huts”.

Iparraldeko eta Nafarroako egoera kontuan hartuta, eskaera berezia egin zitzaizen Erramun Baxoki eta Andres Iñigori Jagon sailaren egitasmoaren berri eman zezaten. Nafarroatik ez da oraindik erantzunik etorri, Gobernuko itzul-tzaileen atalekoa izan ezik (hiztegi zalantzak), nahiz gutuna 11 gune desberdinetara bidali izan, aldi berean, ikastetxe, ikastola eta euskara teknikari guztiengana iritsiko zela ziurtatuaz.

5. Iparraldea

a) “Euskaltzaindiaren eginbidea da botere publikoari ulertaraztea hizkuntz antolaketa lehenik hiztunen gain dela eta beraz toki bat behar dela erakundeak eta botere publikoak elkarretartzeko.”

b) Euskararen zuzenbidezko onarpena.

6. Antolamendu-proposamenak

Jose Luis Lizundiak bildu du bere txostenean Jagon Sailaren ibilbidea, eta hor ikusi dugu, azken hamar urte hauetan batzorde bakar izan arren, aurreko urteetan bazirela batzordeak Jagon sailaren barruan. Badirudi garaia iritsi dela ostera ere batzordeak edo lantaldeak eratzeko. Izan ere, honako eginkizunak izango genituzke:

— Euskararen egoeraz, statusaz arduratzea, bereziki Iparraldean eta Nafarroan. Ordezkaritzetako arduradunetz gain, esparru honetan ibiliak diren euskaltzainak, lurralde bakoitzeko jendea, etab. beharko da bildu. Eta lanerako modu malguak aurkitzea, batzuetan erantzun azkar samarra emateko, hurrengo bileraren zain egon beharrik gabe. Hala ere, Mikel Zalbidek 1991an gogoratzen zuen bezala, zorionez Euskaltzaindia ez dago bakarrik hizkuntzaren defentsan.

— Ikastaroak antolatzea, euskalgintzan diharduten sektore desberdinentzat, araugintza, zalantzak, akatsak eta ahozkotasuna, behintzat, landuko dituztenak.

— Euskalkiek eta tokian tokiko hizkerek zein leku behar duten eztabaidatzeko foroen akuilu izatea, batez ere hezkuntzan eta komunikabideetan (nik uste). Geuk zuzenean egitea baino gehiago horretan jendea gogoeta egiten jaritzea izango litzateke gure eginkizuna, oinarriko irizpide batzuk ezarriaz gai horretan.

— Galdera eta zalantzak jaso eta erantzuten jarraitzea, kontsulta-zerbitzua antolatuz. Honekin batera.

— Kontsulta horiek eta erantzunak (bai eta orain arte egindako guztiak ere (badira 81 orrialde Pello Telleriak idatziz erantzundako hizkuntza-kontsultak bilduaz osatuak: Euskaltzaindiak orain arte emandako arauen gaineko zalantzak, terminologia auziak, atzizkiei buruzkoak, sintaxiari dagozkionak, etab.)) datu-base batean jaso eta norberak etxeko ordenagailutik kontsultatzeko moduan jarri.

— EGA azterketetan, horiek prestatzeko ikastaroetan, egiten diren hizkuntza-aukeren berri izan, eta, behar izanez gero.

— Hizkuntzaren kalitateari buruzko eztabaida, alorrez alor kalitateak zer eskatuko lukeen aztertzen ahaleginduz.

Beste eginkizun batzuk ere egon daitezke, eskariak egin zaizkigu behintzat (terminologiako koordinazio lanak, hizkuntza bizia eratzea...). Behar bada horiek ere aztertu beharko dira eta ikusi ezer egin daitekeen. Bestalde, euskalgintzako jendearengandik etorri diren eskari guztiak ikusita, agian esan beharko da halako edo halako eginkizun ez dela gurea, ez eta Euskaltzaindiarena ere.

Edo ez dagoela hizkuntzako puntu guztiak arautu beharrik, aukera zabalak ere egin daitezkeela, hango eta hemengo egiturentzat lekua uzten dutenak. Baina hori guztia patxadaz aztertu beharko da.

Orain arte esandakoaren arabera, izenen kontuan arreta handiegirik ipini gabe, eta eginkizunak harturik gogoan, honako proposamen hau egingo nuke Jagon Sailari hurrengo bi urteetan (edo 1999an zehar, nahiago bada) eman dakiokeen organigramaz:

JAGON SAILA

(Jagon sailburua)

CORPUSAREN BATZORDEA

(batzordeburua)

STATUSAREN BATZORDEA

(batzordeburua)

LANTALDEAK

Ikastaroak: morfologia, sintaxia / ahoskera
Kontsulta-zerbitzua
euskalkien lekua
kalitatea, euskara ereduak
EGAre inguruko mundua

.....

BATZORDE IRAUNKORRA

(*Jagon* sailburua eta idazkaria, Corpus eta Status batzordeetako buruak, Lantaldeetako arduradunak)

Ez dakit eginkizun guztiei batera aurre egiterik izango dugun. Jagon Sailaren azkenengo bileran, otsailaren 12an Donostian egindakoan, errazenetik hastea proposatu zen, landuen izan ditzakegun arloetatik. Nolanahi den, jende gehiago bildu beharko litzateke lanera (Joxe Ramon Zubimendiren proposamena oso baliagarria izan daiteke). Lantalde bakoitzari bere autonomia eman, eta bilera orokorrak bakanagotu. Koordinazioa, batzorde iraunkorrak ziurtatuko luke. Uste dut azken hiru urteetako harreman-sarea sendotu eta hedatzeko balio dezakeela horrelako organigrama batek, baita euskalgintzatik datozkigun eskariei erantzuteko ere.

JAGON SAILAREN ARDURAPEKO LEHEN LANARI BURUZ

Baiona, 1999-II-26

Juan San Martin

Gasteizen, iragan abenduaren 18ko batzarrean, Euskaltzainburuak esan zidan Jagon Sailaren eginkizunetaz zerbait prestatu behar nukeela eta hara hemen laburki bederen, euskararen bizibiderako hain beharrezko iruditzen zaizkidan ikus puntu batzuk, eta horien aurrean, nire uste apalean, nola jokatu genezakean.

Oroi, orain baino lehen, frankismoaren denboran, Jagon Saitetik ahal zen neurrian burutu genituela zenbait ekintza euskara suspertzeko asmoz. Adibidez: bertsolari txapelketak, Bizkaiko lehen ikastolak eta bertarako testuak babestea, Euskal Idazle Elkartea eta Itzultzaile Eskolaren sorketa eta abar. Orain beste ekintza batzuri eman beharko diegu lehentasuna. Gure erakunde hau lau Diputazioen babespean sortua denez eta Erret Dekretuzko onarpenaz baliatuz.

Euskara dela eta politikariek tira-bira gehiegiz eta era txarrean agertzen dituzte iritziak, zein alde batekoek zein bestekoek eta gure egitekoetarik bat iritzi horiek bideratze zuzenketa da. Lehenik har dezagun oinarritzat, ONUk 1948an agerrarazi zuen Giza Eskubideen aitortpena, zenbait gomendioren artean non esaten duen: hizkuntza bizi baten hiztunek, bere baitan, berez dutela erabili ahal izateko eskubide osoa. Aitorpen horrek mende erdia osatzean, gai hortaz, iragan abenduaren 18.ean agertu nuen *Euskaldunon Egunkaria*-n artikulua aski luze bat, "Giza eskubideak" zeritzana, 4. orrialdean.

Lehenago, urriaren 24ko *Egunkaria*-n, beste artikulua bat argitaratu nuen, "Eurogutuna" zeritzana. Baionan Eurokarta duintasunez sinatzea Abertzaleen Batasunak, Berdeek, CFDT sindikatoak eta AEK-ak galdegiten zuten egun berean. Izan ere, Estrasburgoko Kontseiluak 1992ko otsailaren 19-21.ean aurkeztu zuen proposamen legea, Europako hizkuntza gutituen alde. Eta gaur egun oraindik geldidago. Frantziako Errepublika Kontseiluak bere esku omen du hizkuntzei dagokien arazo hau eta bera da Europako Batasunean hizkuntza gutituen alderako gutun horri betoa jarri ziona, arrazoi bidetzat adieraziz bere Konstituzioaren 2. artikulua kontrakoa dela.

Artikulu horrek, horrela, Europaren izaera naturala ukatzen du eta anaikiro elkartasunean bizi ahal izateko era arriskuan jarri. Bestela, esan dezatela nor noren menpe egon behar duen, Europa Frantziarena ala Frantzia Europarena?

Iparraldeko euskaldunek hori nolabait mugiarazteko baliatu beharra dute, baina Euskaltzaindiaren Jagon Sailaren laguntzaz noski. Hortarako sortua bai da gure sail hau.

Espainiak ere, 1978ko Konstituzioaren 3. artikulua aldatu behar luke, Estadupean dituen hizkuntza guztiak behar bezala babesteko. Konstituzio hori onartu baino lehen, Euskaltzaindiak, 1978.eko irailaren 29an, garaiz agertu zuen bezala (ikus *Euskera*, XXIV, 1979, 131-132. orrialdeak).

Zein bata zein bestea, ez datoz bat 1948an ONUk agerrarazi zuen Giza Eskubideen agerpenarekin, eta gu hortaz baliatu gindezke.

Baina, horrez gainera, Hegoaldean ere badugu zerbait gehiago egin beharra, baliabidea ematen digunez *DECRETO 573/1976, de 26 de febrero*-ko Erret Dekreto harek (ikus *Euskera*, XXI, 1976, 5-23. orrialdeetan).

Oroit zer zioen Juan Carlos erregeak 573/1976ko *DECRETO* haren sarre-rakoan: *“Pero junto a esa preocupación por conservar y fomentar la cultura y la lengua transmitida por un pueblo, está también la de promover su desenvolvimiento en todos los órdenes, tanto en el puramente literario como en el de la investigación o la técnica. Para ello, se hace preciso que el idioma tenga acceso a los centros de enseñanza y a los medios escritos y audiovisuales de difusión, con la imprescindible adaptación de su léxico a las terminologías modernas”*.

“Para asegurar estos objetivos nació la Academia de la Lengua Vasca, bajo el patrocinio de las Diputaciones de Alava, Guipúzcoa, Navarra y Vizcaya. La Diputación de Vizcaya acordó en sesión de veinticinco de enero de mil novecientos dieciocho, promover su fundación, y las Diputaciones hermanas se adhirieron a dicho acuerdo. Por otra parte, en el Congreso de Estudios Vascos, celebrado en la antigua Universidad de Oñate en el citado año de mil novecientos dieciocho, se llevó a cabo la consagración de la Academia. Su Majestad el Rey Don Alfonso XIII en la sesión inaugural de dicho Congreso pronunció estas memorables palabras: «Consagraos al estudio y fomento de todo cuanto pueda contribuir al adelanto y progreso del País, cultivad vuestra lengua, el milenario y venerable euskera, joya preciadísima del tesoro de la humanidad, que habéis recibido de vuestros padres y debéis legar incólume a vuestros hijos».”

Gainera, 1976ko urte berean, Espainiako Ministerio de Educación y Ciencia berak argitaratu zuen liburu eder batean bidez, *Decreto* haren testua, ondotik Euskaltzaindiaren historia laburra adieraziz, *Sobre la Real Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia* deritzana. Hitz horiekin baliatu beharra dugu; aldi berean, gure arategiak Jagon Sailaren egitekoaz dagokionari jarraituz, gaur egungo politikarien aurrean.

Ondotik, euskara hezkuntzan babestea ere ezin ahantzi, beste *Real Decreto 1.049/1979, de 20 de abril* delako hartan dioenez (ikus *Euskera*, XXIV, 1979,

7-11. orrialdeak). Espainian bertan ikus eta jakin dezaten euskara ez dela Sabino Aranak asmatua, baizik Estaduko hizkuntzarik zaharrena eta agian Europakoa ere bai.

Espainia parteari dagokionez, nire ustez, horien arabera, Jagon Sailari dagokio Erret Dekretoa onhurturiko arauetan biltzen denean oinarriturik aurrera egitea, besteak beste:

- e) Euskararen enplegua aintzinatzea.
- f) Hizkuntzaren eskubideak zaintzea.
- g) Hizkuntza, gizarte maila guztietan gai bihurtzeko, lan egitea.
- h) Literatur eta ikas lehiaketak eragitea.

i) Filologia eta linguistikako estudioak sustatzea, euskara eta euskal literaturaren irakas-aukiak sortuz.

Ikus *Euskera*, XXI, 1976, 8. orrialdean gazteleraz eta 18. orrialdean euskaraz datorrena, edo era berean Ministerioak argitaraturiko *Sobre la Real Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia* (1976) liburuan, gazteleraz 8. or. eta, euskaraz, 26. or. datorrenaren arabera. Ohar bat eginaz, aditzera eman beharrezkoa zait, liburu honetako orrialdeak zenbakirik gabe datozela.

Euskararen erabilerarako Eusko Legebiltzarrak onartu zuenez, azaroaren 24ko 10/1982 Legearen arabera, Eusko Jaurlaritza da euskararen alde zuzenen jokatzeko ari dena. Baina hala ere hutsak nabari dira eta zaindu beharra dugu. Era berean, Euskal Herriko Udaletan.

Nafarroan, ordea, bertako Legebiltzarrak herrialdeak zatitu zituen *apartheid* lotsagarri batera eramanaz: a) *inguru euskalduna*, b) *inguru elebiduna*, d) *inguru gazteleraduna*. Baina, inguru euskalduncan badira euskararik ez daiten nafarrak, inguru erdalduncan euskaldun nafarrak diren bezala. Hori, 1948an ONUk azaldu zuen Giza Eskubideen kontrakoa da. Nafarroa osoak elebiduna izan behar luke, hizkuntzari buruzkoan bertako biztanleek eskubide berdinak izango badituzte.

Hori, Giza Eskubideen arabera, ez da zuzena historian berez *Lingua Navarrorum* delakoarentzat. Baina, horrez gainera, ez dio laguntzen Nafarroako Gobernuak sortu zuen *Ley Foral del Vascuence* delakoari, Aholku Kontseilua jarriz 1986ko martxoaren 11n, 135/1996 Foru Dekretuaren bidez. Dekretu horretan argi agertzen dena, hara hemen bere egitekoa, 4. artikulua dakarrenez: a) *Hizkuntza normalizazioari dagozkion plan orokor eta proiektu arauemaileei buruzko iritzia ematea, horiek onetsi aintzin*. b) *Hizkuntz plangintza eta normalizazioari dagokienez, Gobernuak eginen dizkion galdereri erantzutea*. c) *Euskara erabili eta bultzatzeari dagokionez, Gobernuak proposamenak egitea*.

Bestalde, oroi 1997ko apiriliaren 25ean Barañaingo Udalarekin gertatuaz. Orduan oso ondo jokatu zuen Euskaltzaindiak (ikus *Euskera*, XLII, 1997, 193-

196). Baina urte askotan euskaraz ari den irratitari orain baimenik ez emateaz zer? Eta nafar Gobernu buruak oraintsu euskaragatik esan dituenetaz zer?

Ez dugu inork esan beharrik kazetaritzaren bidez salatzea ez dela Euskaltzaindiarentzat biderik egokiena. Hortarako beti izango dugu aukera eta denbora eta hobe zaigu zuzenean gutunez adieraztea, edo gaia berez latza edo irristakorra denean dei egin elkarrekin batzartzera eta ahalik eta erarik diplomatikoenarekin azaldu gure eta berain bete beharra. Oroi, beti eskuetan ditugularik ONUren 1948 agiria eta 1976ko 573/1976ko Erret Dekretua eta behin eta berriz oroitaraziz Giza Eskubideak bete beharra, aldi berean gogoaraziz ez deritzaigula ondo kazetaritzaren bidez salakuntzak egitea, zuzenean elkar onarturik eta ahal den neurrian lagunduz baikik.

Lotsarik gabe ari diren politikari edo idazleei bakarrik erantzun behar genieke, gaiak edo jarrerak hala eskatzen duenean. Zeren, alde batetik euskararik ez dakiten abertzale politikoak hor ari dira erdararen aurka eta, bestetik, abertzaleen aurka daudenak euskara politikarekin nahasturik baztertu nahian. Hori ez da legezko, ez aipatu dudan ONUren aholkuan, ez Estrasburgoko Parlametoan Frantziagatik geldit dagoen Lege proiektuan, ez Eusko Legebiltzarren 10/1982 azaroaren 24koan. Eta Euskaltzaindiak 1976ko Erret Dekretuarekin baliatu ezinik ez du Euskal Herriaren hegoaldean erabiltzeko eta Iparralderako eredu gisa hartuz esan behar direnak esateko.

Beti kontutan izan dezagun egungo talde politikoak baino lehenagotik hor zela gure hizkuntza jatorra. Eta Euskaltzaindiak, bere sorreraz, Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroako Diputazioek erakunde hau bere arauekin onartuzkoa dela, euskara ikertzeko eta zaintzeko, bi sailetan osaturik: Iker eta Jagon.

Euskal Herriko hiriburuetan ditugun ordekaritzak, ordea, beude adi beren eskualdeetan euskarari buruz zer gertatzen ari denaz eta Euskaltzaindiaren zuzendaritzara berriak eman.

Aldiz, aditzera eman beharra dut, historian zehar euskarak izan dituen eragozpenik nagusienak hor daudela jasoak, bildu ahal izan ditudan neurrian, nire *Euskararen ostarteak* (1998) deritzan liburuan. Liburu honen erabilera errazten du azken orrialdeetan egilez eta gaiez daraman aurkibideak.

EUSKARAREN OSASUNA ETA EUSKALKIAK

Baiona, 1999-II-26

*Koldo Zuazo,
euskaltzain urgazlea*

Hogeita hamar urte luze egin berri ditu euskara batuak, eta gogoeta bat plazaratzeko erabili nahiko nuke urtemuga hau.

Hasteko, esango dut, gauza bitan behinik behin, euskaldunik gehienok batera samar gatozela:

- a) Euskara batua ezinbesteko tresna dugula.
- b) Euskara batua erdialdeko euskalkian eraiki izana erabaki zuzena izan zela.

Ostera, euskara batu hori erabiltzeko moduek banatzen gaituzte euskaldunok sarri, eta horretan ere iritziak bateratzeko garaia badela iruditzen zait.

Esan dezadan aurrera baino lehen, 1960ko hamarkada hartan batez ere hutsene nagusi bi bete nahi izan zirela euskara batuaren bidez:

1. Leku urrunetako euskaldunek batak bestearekin euskaraz ulertu ahal izatea.
2. Gairik jasoenak ere euskaraz erabili ahal izatea.

Euskara batua bultzatzeko beste arrazoi batzuk ere baziren, jakina, baina hauek biok ziren zuzen-zuzenean hizkuntzari berari zegokionak.

Eta hogeita hamar urteko ibilbideak euskara batuak hutsune bi horiek egoki bete ditzakeela erakutsi du. Dagoeneko ez dugu zertan erdarara jo behar beste edozein euskaldunekin hitz egiteko, eta dagoeneko ez dugu zertan erdarara jo behar edozein gairen inguruan jarduteko. Eta baldin eta erdarara jotzen badugu, euskaldunarena da hobena eta ez euskararena.

Baina kontua da aipatutako baldintza nagusi bi horiek aldatzen direnean, ez dugula denok hain *ezinbestekotzat* jotzen euskara batua. Hau da: leku urrunetako hiztunak gabe, herri edo eskualde berekoak batzen garenean, eta oso gai jasoak gabe, eguneroko bizimodukoez dihardugunean, nahitaez erabili behar ote dugu, orduan ere, euskara batua? Ez ote zaizkie esparru horiek betiko

euskalkiei utzi behar? Sarri egiten dira galdera hauek, eta batzuek eta besteek emandako erantzun desberdinek piztu ohi dute eztabaida.

Gauzak bere leku egokian ipintzen hasteko, hiru hiztun multzo bereizi behar direlakoan nago:

a) Erdialdeko hiztunak, hau da, Gipuzkoako giputzak —Deba arrokoak ez besteak— eta Nafarroako mendebalekoak.

b) Euskaldun “berriak” ala ez, euskara batua besterik ez dakitenak.

c) Erdialdeko euskalkia ez den besteren bat hitz egiten dutenak.

Garbi dago arazoa oso desberdin ikusten dela multzo batekoa edo bestekoa izan. Erdialdeko eremukoendako euskara batua ez da, azken baten, maila ja-soagoko hizkera baino eta, beraz, ez du horretan ikusten oztopo larririk.

Euskara batua baino ez dakitenek, berriz, dakiten horrekin euren beharrian guztiak asetzera lor dezakete, eta multzo honetako zenbaitek ere ez du ikusten horrela jarraitzeko ezinik. Badira, dena dela, behin euskara batua ikasita gero, hango edo hemengo hizkera ere ikasi eta bertakotzen direnak.

Baina batez ere hirugarren multzokoak dira auzia oso bestela ikusten dutenak. Betidanik erabili ohi duten euskara nabarmen aldentzen da eredu estandarretik. Kontua ez da hitz bat edo beste ikasi behar dutela. Kontua ez da egitura hau edo hura bere hizkeratik batura aldatzen dela. Kontua da sistemaren zati haundi bat dela desberdina. Multzo honetakoena da, beraz, arazoa, eta batez ere eurok dira korapiloa askatzen ahalegindu beharko dutenak.

ARAZOAREN OINARRIAK

Euskalkien auzia aipatu ohi denean, Bizkaiko edo Zuberoako adibideetara jo izan da beti, baina ez dago zertan hain urrun joan. Hurbilagoko beste edozein lekutan, Baztanen, esate baterako, geldi gaitzke. Jo dezagun etxeoengandik *errain datzut* eta *gaki naiz* ikasi duen hiru urteko haurra eskolara joan, eta eskolatik etxerakoan *esango dizut* eta *noa* esanez itzuli dela. Hor hasi da arazoa.

Eta arazoa ez da soilik Baztanen beti esan ohi diren *errain datzut* eta *gaki naiz* belaunaldi bakar batek galtzea. Horrek ere eman beharko liguke zer pentsa, baina galtze horren ostean dagoena da benetako kezka. Euren seme-alabak etorkizunerako prestatze alde eskolara bidali dituzten gurasoak berehala ohar-tzen dira eurena ez bezalako euskara irakasten dietela. Eta berehala ohartzen dira eskolan ez eze, gainerako esparru esanguratsuetan ere eurena ez bezalako euskara erabiltzen dela: telebistan, irratian, egunkarian, herriko iragarkietan... Eta galdera hauxe egingo dio beraren buruari: zertako Baztango euskara? Baztan ibarreko muga estuetan erabiltzeko, bistan da. Baina ez edozein baztan-darrekin ere, gero! Baztango hizkerak ez baitu, nonbait, eskolara doazen gaz-

teekin eta eskolan ibili diren helduekin erabiltzeko balio. Baserri giroko eta adin haundiko baztandarren artean erabiltzeko baizik ez baitu, nonbait, Baztango hizkerak balio.

Horrela edo horrelatsu ikusi ohi ditu gauzak Baztango gurasoak, eta gauzak horrela ikusteak beste ondorio batzuk ekarriko ditu.

1. Hizkuntza loturaren etena

Beraren euskarak gizarte hiritar eta modernorako ez duela balio uste duen gurasoak nekez erakutsi ohi die seme-alabei. Ahal duen neurrian, telebista ikusiaz, irratia entzunaz, seme-alaben jarduna adituaz... ikasi duen euskara berria erabiltzen saiatuko da bera ere. Garbi dago euskara berri hori menderatzen ez duenez, hanka sartze galantak egingo dituen. Garbi dago, era berean, euskara berri horretan ez duela lortuko bere betikoan izango zukeen jariora, grazia, zehaztasuna eta dotoretasuna.

Eta argi izan behar dugu gaurregun hitzetik hortzera aipatzen dugun euskararen osasun edo kalitate ezak gurasoen eta seme-alaben arteko hizkuntza lotura ezarekin ere baduela zerikusia. Ez diezaiozun, beti bezala, osasun txarraren erru guztia erdaran murgilduta bizitzeari egotz. Horrek ere badu bere eragina, baina ez da inondik inora ere gure ezin guztien iturburua.

Era berean, ez dezagun sinistu haurrak eskolara bidaltzea eta ETBren aurrean jarrita ipintzea euskara ona ikasteko nahikoa denik. Eskola eta hedabideak lagungarri dira, ezbairik gabe, baina etxea eta lagunartea dira denetan oinarrikerik sendoenak. Eta osasun oneko euskara nahi badugu, belaunaldi batetik besterako hizkuntza lotura horri —*hizkuntzaren transmisioari*, zenbaitek esan ohi duenez— eutsi beharko diogu.

2. Hizkuntza okerrei ezikusi egitea

Gurasoak izan ohi dira seme-alaben lehen irakasle. Hainbat bider gertatu zaigu geuri ere *Josemariri ikusi deutset kalien* esan, eta gurasoen oharra entzun izana: *Zer ikusi deutsek, ba? Belarrixe, ala?* Baina gurasoak horrelako zuzenketa bat egin ahal izateko konfiantza osoa izan behar du beraren buruan. Eta nola izango du beraren buruan konfiantza, baldin eta seme-alabek ikasten duten euskara berarena bezalakoa ez bada? Nola izango du beraren buruan konfiantza, azken baten beraren euskararen lotsa baldin bada? Baldin eta beraren euskara txarra dela, kaxkarra dela, zaharkitua dela uste badu?

Bestalde, seme-alabek eskolan ikasten badute euskara, nor da gurasoa ezer zuzentzeko? Ez ote dira irakasleak horretarako? Eta zer, gainera, irakasleak irakatsitakoa bada haurrak dioena? Eta, azken baten, isil-isilik geldituko da gu-

rasoa... badaezpada ere! Eta hona hemen atzera berriro euskararen osasunaren auzia jokoan.

ARAZOAREN BESTE OSAGAI BATZUK

Hogeita hamar urteko ibilbidean mintzagai dugun auziarekin zerikusia duen beste akats batzuk ere sumatu dira euskara batua erabiltzeko orduan. Horietarik bi aipatuko ditut jarraian:

1. Urruneko intxaurren lilura

Urruneko gauzak, gauza exotikoak sarri sortu ohi dute lilura, eta hizkuntza kontuetan ere gertatzen da hori. Eta, jakina, zenbat eta norberaren hizkuntza-enganako lotsa eta konplexu haundiagoa izan, orduan eta haundiagoa izango da urrunekoenganako lilura. Hori dela-eta, esate baterako, mendebaleko hiztunengan, eta zer esanik ez idazleengan, oso nabarmena da mendebaleko hitzak eta egiturak bertan behera utzi eta inorenak erabiltzeko joera. Aldi eta alde orotako hitzak eta egiturak nahastuaz, euskara aberastu egiten dela uste du, gainera, zenbaitek; baina aberastu beharrean, hoztu eta arrotzu egiten du horrek.

Esango dit norbaitek aldi eta alde orotako osagaiak jakitea onuragarria eta noraezekoa dela, eta esango diot norbait horri zeharo bat natorrela berarekin. Baina gauza bat da jakitea eta, oso beste bat, inolako oreka eta zentzu gabe erabiltzea. Adibide baten bidez erakutsiko dut esan nahi dudana. Gaztelaniaren komunitatean, esate baterako, egokia eta onuragarria da *guagua* eta *frijoles* zer diren jakitea, baina desagoki eta zentzugabe irudituko litzaiguke Bilboko kaletan bilbotar biren solasean hitz horiek erabiltzea. Petralkeria eta sasiletraukeria hutsa iritziko genioke, ezbairik gabe, horrela mintzatzeari, *autobús* eta *alubias* direlako Bilboko jardunean ohikoak. Eta euskaraz dihardugula, ostera, zenbat petralkeria eta sasiletraukeria ez ote ditugu entzuten Bilboko eta beste hainbat lekutako bazterretan!

Bizkaitar baten euskara ez da hobe eta aberatsagoa *bainator*, *konpontzen ari naiz*, *zure zain nengoelarik*, *dela medio*, *politikari buruz*, *demagun*, *adibidez*, *bederen*, *noski*, *agian...* esateagatik. Izatekotan ere, pedanteagoa izango da. Zeren eta Bizkaiko jardunean *nator-eta*, *konpontzen nabil/dihardut*, *zure zain nengoela*, *dela eta*, *politikaren gainean*, *jo daigun* (= *dezagun*), *esate baterako*, *behintzat/behinik behin*, *jakina*, *beharbada/baliteke* dira ohikoak. Zer dela-eta, orduan, Bizkaian ohikoak diren, eta betidanik izan diren, horiek alde batera utzi eta inorenak erabili? *Bizkaikoak direlako*, hain zuzen. Eta gauza jakina da Bizkaiko euskara ez dela ona, ez dela dotorea.

Garbi dago inorena ere jakin egin beharko duguna, eta jakin ez eze, erabiltzeko gai ere izan egin beharko duguna; baina noiz den, non den eta norekin den erabiliko dugu. Eta noiz, non, norekin horiek zuzen bereizten dituenak daki ondo euskaraz; ez bateko eta besteko osagaiak noiznahi, nonahi eta nornahirekin nahas-mahasean darabiltzanak.

2. Eskolako euskararen lilura

Bada gurean bestetan ez den berezitasun bat. Edozein herritan hizkuntza eskolan ikasi duenak, behin maila jakin bat iritsi ondoren jatorrizko hitzunak hartu ohi ditu eredu eta irakasle. Eta hitzun horiek bere inguruan ez dituenak, dauden lekura joan ohi da bertan egonaldi bat egitera.

Kontua ez da eskolan hizkuntza txarra irakasten dela; kontua da eskoletan hizkuntzaren zati bat baino ez dela irakasten. Eta delako hizkuntza hori erabiltzen duten jatorrizko hitzuneekin hobetu ohi da fonetika eta prosodia, aberastu ohi da lexikoa eta, azken baten, ikasi ohi da hizkuntza bere osotasun eta zabaltasun guztian.

Euskal Herrian, ostera, munduko eskolarik hoberenak ditugu nonbait, zein behin eskolan agiri edo profil jakin bat lortuz gero, ez dago zer ikasi gehiago. Eskolako agiria duenak lasai asko egin dezake lan Iparraldean, Bizkaian zein Nafarroan. Irakaskuntzan dela, leihatila baten herritarrekin hartu-emanetan dela... edozertan jardun dezake eskolako agiria eskuratu duenak. Arrakasta osoa, benetan, gure eskoletakoa!

Baina gure egoera ez dela batere arrakastatsua ikusiko dugu kalera irten bezain laster. Zer zirrara eta zer tristura sortzen duen euskara bere osotasunean ezagutzen eta aintzakotzat hartzen ez duen kazetariak euskaldun peto-petoari zer edo zer galdetu eta honek bere euskara ez dela ona eta ez duela hitz egin nahi erantzuteak! Zer zirrara eta zer tristura sortzen duen euskaldun peto-petoea bulego batera joan eta bertako langile euskaldunarekin erdaraz jarduteak! Zer zirrara eta zer tristura sortzen duen guraso euskaldun peto-petoea seme-alaben irakasle euskaldunarengana joan eta bien arteko solasa erdaraz izateak!

Eta joan den urteetan zenbat bider ez ote ditugu horrelakoak entzun eta ikusi! Ezbairik gabe, meritu haundia dauka agiriak eta profilak lortzeak; baina askozaz ere meritu haundiagoa dauka hizkuntzaren bidezko komunikazioa lortzen eta inkomunikazioa saihesten egoki asmatzeak.

ETORKIZUNARI BEGIRA OHAR BATZUK

Gaurrengungo ikuspegitik begiratuta, harritzekoa ere bada euskalkien arteko aldeak hain handiak izan, eta euskara batua zabaltzeko inolako plangintzarik

tajutu ez izana. Horrek, jakina, badu bere arrazoia. Ez dugu ahaztu behar 1968an aurkeztu zela euskara batua, bete-betean Francoren diktadura garaian. Euskaltzaindia zen orduan euskara garatzeko eta bultzatzeko erakunde bakarra; bitartekoetan urri eta ahalmenetan mugatu zen Euskaltzaindia. Ahal bezala egin ziren gauzak orduan, eta ahal bezala egin dira gauzak gero. Baina, joanak joan, etorkizunari begira jarri behar dugu, eta nahiz eta berandu gabiltzan, oraindik ere ez dago dena galduta.

Helburua behinik behin argia da: euskararen osasuna hobetu behar da, eta horretarako hiztunak beraren euskararen konfiantza osoa izan behar du. Eta beraren euskara erdialdeko euskalkia ez bada, batuarekin batera eta batuaz gainera, beste horiek ere erabili egin beharko dira.

Euskalkiak erabiltzeko, berriz, lau arlo ikusten ditut:

- a) Aisialdia.
- b) Irakaskuntza.
- c) Herri hedabideak.
- d) Administrazioa, batez ere udal eta foru esparruetakoa.

Itzango da arloz arlo gauzak hobeto zehazteko aukera, baina ohar orokor batzuk egingo ditut behinik behin.

1. Aisialdia

Alor honexeri deritzot euskalkiak lantzeko bitartekorik egokiena. Neska-mutilek eskolorduetatik kanpo egin ohi dituzten kirol saioak, ikastaroak (pintura, musika, argazkigintza, zeramika, bideogintza...), ibilaldiak, kanpaldiak... sartzen dira sail honetan. Ekintza hauetan guztiotan ahozko hizkuntza erabili ohi da gehienbat; nekez hizkuntza idatzia. Esparru hau zeharo eta erabat dagokio, nire ustez, euskalkiari.

2. Irakaskuntza

Irakaskuntzan badirudi mailaz mailakoa izan beharko lukeela euskalkitik baturako bidea. Esango nuke, Europako beste herrialde batzuetan bezala, lehen mailetako irakasleak haurren euskalki berekoak izan beharko luketela. Ez da nahikoa irakasleak euskaraz jakite hutsa; haurren euskalkia ere jakin egin behar du. Ondorengo mailetan, berriz, irakurmenaren eta idazmenaren bidez landu liteke euskara batua, eta mintzamina bertako euskalkian egin.

Irakaskuntzaren barruan leku esanguratsua dute euskaltegiek, eta arlo honetan ere gauzak zeharo beste era batera egin beharko lirartekeela iruditzen zait.

Inguruko jardunean erabilienak diren hitzak eta egiturak irakatsi beharko litzazkioke lehenengo eta behin ikasleari. Horrela egitera, eskolan ikasitakoa berehala baliatu ahalko luke eskolatik kanpo ere. Baina, ostera, bertako hizkerarekin zerikusirik ez daukan bat irakasten bazaio, *Kutsidazu bidea*, *Ixabel* kontakizuneko protagonistari bezala, suahiliera begitanduko zaio autoktonoek darabiltena eta hauek, berriz, amaigabeko eztabaidetan galduko dira euskaltegiko ikaslearen euskalkia Bonaparteren mapan kokatu ezinda.

3. Herri hedabideak

Ez dago zalantzarik ETBko, Euskadi Irratiko, *Euskaldunon Egunkariko*, *Argia* aldizkariako hizkuntza euskara batua izan behar duela. Euskal Herri osoko hedabideak direnez, bidezkoa da Euskal Herri osoko hizkuntza erabiltzea. Baina bidezkoa da, era berean, esparru murriztagoko hedabideetan esparru horietako entzule, ikusle eta irakurleei gertuagokoa zaien hizkera erabiltzea. Horixe da, esate baterako, Bizkaia Irratiak, Eibarko Arrate Irratiak eta *Eta kitto!* aldizkariak egin duten aukera, eta aukera hori egin izatean dago, besteak beste, hedabideok lortu duten arrakasta.

Herri hazietan —aipatu berri den Eibar bera, esate baterako— bidezkoa da euskalkiarekin batera euskara batua ere erabiltzea, asko direlako halako herrietan euskara batua besterik ez dakitenak. Baina estandarra erabili arren, lexikoan eta syntaxian bertakoari eman beharko litzazioke erabateko nagusitasuna.

Hedabideen artean, gainera, ahoz eta idatziz dihardutenak bereizi behar dira. Batez ere ahozko hizkuntza lantzen duten herri irrati eta telebistetan erabili beharko litzateke euskalkia.

4. Administrazioa

Nahitaezkoa da herritarrekin hartu-emanetan jardun behar duenak herritarren hizkera jakitea. Hizkuntza nolakoa den, halakoa izango da herritarren eta Administrazioako ordezkarien arteko hartu-emaña. Eta hurbileko hartu-emaña nahi bada, hurbilekoa izan beharko da hizkuntza.

Dena dela, administrazio mota asko dira, eta bakoitzean erabili beharreko hizkera motak ere desberdinak izango dira. EAE osokoa den *Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkarian* (alegia, boletin ofizialean), esate baterako, euskara batua erabiltzea da zentzuzkoa. Ostera, Nafarroako Malerreka eskualde euskaldunetan pediatria lanetan diharduenak bertako euskara erabiltzea litzateke zentzuzkoa. Orobat Bizkaiko Lea-Artibai eskualde euskaldunetan basozain lanetan diharduenak.

EUSKALTZAINDIAREN GIDARITZA

Baina ezin dugu itsu-itsuan euskalkien basoan barrena abiatu. Gidaritza on bat behar da, zeren, bestela, edozein zuhaitzek eragotz dezake basoa bere osotasunean ikustea. Eta horixe da, hain zuzen, euskalkien auzi honetan sarri askotan gertatzen dena. Hizkera baten ezaugarri peto-petotzat daukaguna atzo goizean sortutako berrikuntza izan daiteke eta, gainera, erdara bera ere izan daiteke ezaugarri horren jatorria.

Helburutzat euskararen osasuna sendotzea dugunez, oso kontuan izan beharko dugu zer bultzatzen eta zer babesten dugun. Euskalki edo hizkuntza eremu zabal baten antzinatik dagoena babestu beharko da. Inondik inora ere ez azken herriko, azken auzoko, azken baserriko ehun urteko emakume xaharrak erabiltzen duen hitza edo esapidea eta, zer esanik ez, hizkuntzaren tradizioan sustraituta ez dagoena.

Goian aipatu den Nor-Nork saileko adizkien ordez Nor-Nori-Nork sailekoak erabiltzea da esan nahi dudaren adibide bat. Nafarroa gehienez oso arrunta da joera hau, eta Bizkai-Gipuzkoetan ere geroz eta zabalduago dago, eta, hala ere, ez nuke esango horren alde egin beharko genukeenik. Bizkai gehienez, eta aspalditik gainera, ohikoak dira *ez dakit etorriko bada* tankerako esapideak, baina ez dut uste joera hau ere bultzatu eta babestu beharko genukeenik. Bizkaian barrena *atzo ikusi doten* tankerakoak ere entzungo ditugu, eta baita *erosi leikezu* tankerakoak ere, baina ez dut uste honelakoak ere bultzatu eta babestu beharko genituzkeenik.

Dena dela, honetan ere mailak eta mailak daude. Ez dute zertan berdinak izan lagunarteko eta irratiko hizkerak, esate baterako. Eta irratian bertan ere aldeak izan daitezke irratsaio batetik bestera. Gaia zein den, nori zuzentzen zaion... hainbat gauzak izango dute zerikusia.

Garbi dago asko eta askotarikoak izango direla bidean barrena sortuko diren korapiloak. Korapilo horiek askatzeko beti izango da lagungarri euskararen historian eta dialektologian adituak direnen argia, eta horrexegatik iruditzen zait euskalkiak bultzatzeko egitasmo hau Euskaltzaindiaren barruan garatu beharko litzatekeela. Baina, jakina, Euskaltzaindiaren baitan sortutako batzorde berezi horren ardatz eta zutabe nagusi gorago aipatu diren lau arloetako ordezkariak eta soziolinguistika gaietan adituak —edo, behinik behin, arituak— izan beharko lukete.